

te staan te worden" bij den ernst van veel oprechte menschen, die naar de kerk komen met begeerte, doch die, bij zulk een muffen spreektrant, ten opzichte van de taal dezer predikers „oogenblikken van weinig mijnen en veel ontkennen" (XI, 16) wel moeten komen te krijgen te beleven. En dan is voor ditmaal bij ernstige hoorders in hun protest geen conflict „met den Woorde Gods", hetwelk „hunne" „aandacht vond opgeteekend", doch alleen met de woorden van den prediker, woorden die met de aandacht ook de „Aandacht" bedenkelijk tegengaan.⁵⁾

* * *

Maar, zal iemand zeggen, wídt gij uw eigen tuintje heelemaal niet?

Zeker, zeker, heb geduld. Maar laat me toe, eerst de buitensporigheden op dit terrein te noemen. Want juist aan die opzettelijke, bewuste taalgrofheden en -slapheden van vroeger en later kunnen wij het best zien, hoe verschrikkelijk machteloos de kerk soms is in haar taalformatie, hoe arm onder ons toch wel is de daad der spraakmakende gemeente.

We zijn begonnen bij het excentrieke in de dagen van vroeger pietisme en nu zijn we uitgekomen bij soortgelijke rareiteiten van het heden. Maar de zonden van het heden blijken grooter te zijn dan van het verleden, omdat de afstand tusschen de taal (ook de zonde in de taal) in en buiten de kerk, vroeger minder groot was dan tegenwoordig.

Toen we wezen op de periode van Schortinghuis en de zijnen, zagen we de dominees druk gebruik maken van wat Prof. v. Dijk noemde: buikpijn-Hollandsch. En met die dominees is dan gespot. De lieden van den Spectator namen hun taalje vaak onderhanden. Maar men doet den predikanten van die dagen toch onrecht als men vergeet, dat in hun tijd ook in andere kringen dan de kerkelijke de narigheden van een zoet-zuur taalje alle conversatie muf en zwol maakten. Juist in de ergste bekeken verzen van de dames Wolff en Deken ligt toch het bewijs, dat de dominees in hun gesproken woord den officiëlen kerkstijl der geschreven woorden vooruit zijn. Van het geschreven kerkelijk woord is hier een grimmig staaltje:

Op noemer — Folio,
In 't jaar der Gratie Domino,
Een duizend mit vijfhonderd ende tagtig.
Item, zoo es ook ons begieren al eindragtig
End vreemdeliken, dat men nitter hand
Lijt onser Kerkregiering hand,
Wie Battementen ofte waardschap zal bezouken,
Hi he mag geen Ouwerling meer weesen; mer zo hi
Zin al te snooy gedrag Publiken al zal vloeken,
Dan lees him braaf de Les en laet him daar mee vri.

Maar als de dominees in hetzelfde verband van dit schimpdicht sprekend ingevoerd worden, dan uiten ze zich toch al leniger en smijder in de gewone omgangstaal van den dag. Hun spreektaal is geen erge, doode boekentaal nog. En wat hun taal-zonden aangaat, wel, waren dat geen zonden van het „gemeen" dier dagen? Heusch, niet alleen op den preekstoel, maar ook in de brieven van „Constantia Paulina Dortma" vindt ge de vaste „termen": Kittelzondetjes, Dagonnetjes, lodden en voddan van eigen gerechtigheid. Daar is ook de onwaarsachtige beeldspraak:

„Laten wij onze talentjes op woeker zetten"; „geef gij (de gedresseerde in den brief) goud en edele gesteenten, ik zal rans- en dassen, vellen geven; weet gij een Besalia, ik zal hout hakken en steenen zagen."

In de hekeldichten van Betje Wolff zijn niet slechts de predikanten zonen, doch ook gewone dames dochters van „Quezelia Teem" (u begrijpt, niet waar?); en zulke dochters hebben al wat snood is „uit haren boezem uitgesneden".⁶⁾ En mocht men nog zeggen, dat de zoo sprekende Constantia dan toch zeker een geestelijk kind der toenmalige dominees is, nu, dan blijft het toch waar, dat destijds alle kringen, ook die slechts spot en kritiek hadden voor de kerk, gekenmerkt werden door dezelfde onwaarsachtigheid, zouteloosheid, gekunstelde en opgeschroefde sentimentaliteiten, die in de kerk zoo hinderlijk waren. Zelfs de preektoon-hekelaar Justus van Effen in eigen persoon stelt de „gelikte Alexandrijnen van een Rotgans boven den frisschen eenvoud van Vondel's krachtige verzen" en is daarin: kind van zijn tijd.⁷⁾ Dat nu waren de dominees min of meer ook! De preekstoel mocht gemaakt doen, maar de „coffi-huizen" hadden toch ook niet altijd den ongedwongen toon te pakken: de coffihuizen.

„Daar jonge Pennelickers, Barbiërgasten en andere Burgerzoonjes ... de halfwassen brazenpjes malkanderen de naam van Mijnheer naar 'thoofd smeyten, als bij voorbeeld: maar Mijnheer, hoe kan Mijnheer dat zeggen? Mijnheer weet immers wel beter!"⁸⁾

Zeker, het was toen een heel zieke tijd; de tijd van

... het Rijnbosch, en de beeken
Doen elk, die van haar water drinkt,
Niet anders dan in vaarzen spreken;
Zo dat het laatste woord steeds klinkt
Op 't slot der voorgesane reden."⁹⁾

Het was de periode der zouteloze rijmelarijen en femelarijen. Gezwollenheid en taalverbastering trof men in alle kringen. En wie dit alles bedenkt, kan in een tijd, die een „bloed parukje" op nagenoeg alle eervoorwaardige hoofden zette, veel vergeven aan de dominees, die elkaar berijmen ter walging toe en die het volk moeten verveeld hebben met hun slappe taalje, slap, zoedra zijn onnatuurlijke bloempjes uitgebloeid waren.

Maar onze tijd is toch wel een heel andere tijd! Wie nu van den preekstoel een teemstoel maakt — hij staat vierkant tegenover en onherroepelijk buiten zijn wereld. Er is vóór Multatuli een „stijl en taal geweest, die hier in het Nederland der 19e eeuw de éénige en ook nog lang daarna de alleen-zaligmakende" zijn genoemd.¹⁰⁾ Maar op het laatste der 19e eeuw heeft zich een stijlrevolutie afgespeeld; en er zijn velen met die revolutie meegegaan, of in elk geval opgeschrikt!

En gelijk elke revolutie zoo-is ook deze op het verzet der kerk gestuit; en daarin had deze volmaakt gelijk. Maar: is het ook niet waar, dat van elke revolutie goedwilligheid het goed recht, dat er mogelijk in zoo'n omwenteling kan zijn, pleegt op te sporen, ja, dat ook wie anti-revolutionair is van elke voldongen revolutie de geoorloofde vruchten in den schoot zich steeds heeft laten werpen? En zie, daarin is niet „de" kerk, doch daarin zijn wel vele kringen der kerk te kort gesloten. Men hield het maar liever bij zijn „vol-slagen gebrek aan afwisseling; afwisseling immers zou de gladheid korrelig maken!"¹¹⁾ En opschrikken — nu, daar was toch in de spraakmakende kerk niet veel van te zien.

Men moet er maar niet om heen drassen: daarin doet de kerk God, de wereld, zichzelf tekort. De ziel overwint, jubelt Van Ginneken; en haar overwinning is ook in haar taal te zien. „Juist in onze contemporaine Nederlandsche taalgeschiedenis" meent hij „niet onduidelijk de bezieling onzer taal te zien wassen tot nieuwen, rijken bloei."¹²⁾ Doch in de kerk, en dan weer juist in de orthodoxe kerk en dan in nog engeren zin juist in de opperst-orthodoxe kringen van de kerk, waar de overwinning der ziel het machtigst moest zijn — is de taal gebonden, en maakt ze zich slechts hier en daar schuchter vrij.

Neen, wij verlangen niet een wilden faun, gelijk Kloos ten toneele voert in zijn inleiding op Perk's Mathilde, een jongen faun, die zoo maar pardoes vreemde, exotisch-lykende bloemen van woordkunst daarheen werpt, om het gezelschap van stemmig-blij, effen-gemanierde menschen uit den plooi te brengen — tegen de natuurlijke orde der dingen in. Maar: wij verlangen wel beweging, leven. En er is zooveel doode vorm, onze taal heeft soms zoo weinig sappige bloemen, versch geplukt. En dat is jammer. Liefde kan hier weenen.

Ja, weenen.
Want, o kerkmenschen, uw spraak maakt u en elk mensch openbaar. Ik maak slechts een heel enkele tegenstelling: de socialist — en wij! De socialist en wij! Is er niet de overeenkomst van: bewust te moeten zijn, van antithese (klassenstrijd bij hen en wereldstrijd bij ons), van de krachtige roeping tot daad en tot oorlog? Ja, maar nu de taal: — daarin staan zij vierkant tegenover ons. Zij hebben hun catechismus¹³⁾; wij ook; maar de hunne is kort en pittig; de onze geeft lange zinnen, zwaar te ontleiden. Hun catechismus geeft de taal van den tijd en beelden, die pakken: „de loonslaven, geldvorsten, onderdanengelooft, gewild worden, haspelen; het volk laten opdraaien, een pest voor de maatschappij", zulke termen vergeet men niet; maar, collega's, hoevelen van onze discipelen tobben, en sukkelen met onze lange zinnen, vertaald uit 16e eeuwsh-latijn? Socialistische catechismusantwoorden bevatten wendingen als: „daar is iets van aan. Maar daar staat tegenover" Wij laten van buiten leeren: alzo, dat, al is het, dat ik ... en ... en — nochtans ... en dan een tusschenzin, ... en dan nog eentje en dan nog heel wat en dan is er één zin opgezegt. Socialistische catechieten laten de jongens antwoorden: ja: of: juist. Maar wij laten onze catechisanten vragen: wat beteekent dat toch: ja zij toch, neen het, neen ik, ja zij?

Neen, ik pleit niet voor een gereformeerden stijl naar den trant van dezen rooden catechismus met zijn: „ho maar" en „een mud vol plichten". Ik loochten niet, dat de roode predikers ook vaak nabouwers zijn van elkaar. Ik zeg alleen maar: hun Leelspraak, hun overdrachtelijke uitdrukkingen en taalkundige figuren (de brandkast beschermd met bijbel en wierookvat — de wissel op de eeuwigheid — de arbeider als verlengstuk der machine — het debat als bekegevecht), ge moogt ze lomp en gemeen, vondsten van den haat noemen, maar:

⁵⁾ a. w. II, bl. 103.

⁶⁾ Dr. Jan v. Ginneken, S. J. Handboek der Nederlandsche Taal I, Nijmegen, 1913, bl. 334.

⁷⁾ a. w. bl. 334.

⁸⁾ a. w. Voorrede.

⁹⁾ Den Volkskatechismus van Heladingen.

ze zijn toch zooveel uitingen van hun taal, een taal die leeft, omdat hun haat groot en levend is. Ik zeg alleen maar: hun taal pakt, en pakt ook den tegenstander. Ik zeg: zij hebben hun eigen taal, en die tintelt van leven. Zij pakken de scheldwoorden op:

Gij zijt kanailje, heeft men ons verweten,
Gegroet o naam, die zooveel grootsch bevat,
Kanailje, zwoegt, uw meesters moeten eten,
Als gij niet werkt, dan staakt het levensrad.

Eens heeft ook ons volk een scheldwoord zoo fier opgenomen: het waren de geuzen. Maar hoe lang is dat geleden? En hoe lang pochen wij nu op onze taalmakende voorouders, om onze eigen taalverstarring te bedekken?

Zie, wat de haat vermag. Wat vermag onze liefde, onze groote, heilige liefde? Hoe LEEFT onze taal? Waar zijn onze levende, bruisende woorden? Waar is onze nieuwe taal voor Gods eeuwig Woord?

Christenen, denkt aan uw taal, en als ge aan uw taal uw lauwheid proeft, schrikt ge dan niet van den titel der levende gedichten voor het proletariaat, door L. M. Hermans gegeven:

LAAT DE CHRISTENEN MAAR SLAPEN!¹⁴⁾

Schrikt ge niet als men u deze muzikale melodieën tegemoet zingt, voor het talent van deze taalvirtuozen? Moet uw taal ook leven of niet?

¹⁴⁾ V. Ginneken II, 419—432.

K. SCHILDER.

UIT DE SCHRIFT.

HEMELVAART.

Om bij U te wonen.

Gij zijt opgevaren in de hoogte; Gij hebt de gevangeis gevat; Gij hebt gaven genomen om uit te deelen onder de menschen, ja ook de wederhoorigen om bij U te wonen, o Heere God! Psalm 68 - 19.

Om bij U te wonen, o Heere God.

Wat ligt er in deze woorden uit het opvaartlied van de ark naar Sion, een rijke troost voor het Israël van den ouden dag. Want wel wordt van de wederspannige vijanden gezegd, dat zij wonen zullen, waar God woont, maar als die gunst den wederhoorigen ten deel valt, is ze zeker 's Heeren volk beschoren, en voor dat volk is er geen grooter heil dan bij zijn Koning te wonen. Om die woning gaat het ook eigenlijk in Israëls geschiedenis. De Heere had dit volk verkoren, om Zijn woonstede te zijn. In zijn midden wilde Hij zegenend verkeren. Daar moest de plaats Zijner rust zijn. Daar liet Hij tabernakel en tempel bouwen, en daar is Hij in de wolkkolom neergekomen tusschen de Cherubijnen op het verzoendeksel.

Maar ach ... dat wonen wordt wreed verstoord. In Eli's dagen valt de ark in der Filistijnen hand.

Ikabod — de ark en Israël's eer is weg.

Het zichtbaar teken van Gods tegenwoordigheid is er niet meer.

De Heere woont niet in het midden des volks, doch ziet met de opvoering der ark naar Sion's top wordt het anders. Dan houdt de breuke op, die een tijdlang bestond. Dan neemt de scheiding een einde, die Israël's zonde had veroorzaakt, en als 's Heeren troon op Sion rust, woont God bij Zijn volk en Zijn volk bij Hem. Die als de Heere hen met Zijn genade en verbondsweldaden zegenen wil, en als de almachtige God hen redden en helpen kan.

En wat brengt dit wonen veel zegen mee.

Alle goedheid, die God ons in onze aardse woning bereidt, verheft zich in dit geestelijk wonen tot veel en veel rijker genade, en wat is die goedertierenheid veelvuldig! Uw woning is immers die plek, waarop de gemeenschap hoogtij viert, en de wederkeerigheid der liefde tot uiting komt. Daar ontmoet ge elkaar. Daar vereenigt ge u met elkaar aan den disch. Daar is de gemeenschap van het gezin. Daar ontvangt ge degenen met wie uw leven nauw verbonden is, en niet alleen komt in de woning het sociale tot zijn rijkste openbaring, maar ook het individueele het persoonlijke, vindt daar zijn levensfeer. In uw huis kunt ge u zelf zijn. Daar komt het eigene van uw leven tot zijn recht. Daar behoeft ge u niet altijd te toeren en te sieren, maar kunt ge voor den dag komen, zooals ge zijt, en heel gewoon doen. Daar treden ook uw gebreken het scherpst aan het licht, want als ge menschen wilt leeren kennen, moet ge hen in hun huiselijk leven gadeslaan, en hier ziet ge het leven, zooals het werkelijk is. En eindelijk: de woning is ook de plaats der rust. In uw huis rust ge uit van alle vermoedissen. Daar kunt ge den arbeid neerleggen. Daar herwint uw leven zijn krachten weer. Daar gevoelt ge u ook veilig, en de rijkste schatten van ons natuurlijk menschenleven worden in de intimiteit van eigen woning genoten.

Welnu, dat vindt ge geestelijk, en dan veel rijker, in het wonen bij God. Wie bij Hem woont geniet met Hem de zalige gemeenschap. Wie bij Hem woont, kan tot Hem komen, zooals hij is, en de Heere weet wat maatsel wij zijn. Wie bij Hem woont, smaakt de rust der ziel, en is veilig geborgen onder Zijn vleugelen, en die weelde geeft

⁹⁾ Voor verdere typeering kan ik nog verwijzen naar het nog actueele geschrift van Dr. C. Lindboom: Is dat nu Gereformeerde prediking? — Utrecht, Roys, 1908.

⁶⁾ Zie: Het Leven en de uitgelezen Verzen van Elisabeth Wolff-Bekker door Dr. J. v. Vloten, Schiedam, 1896, bl. 82/3, 253/4.

⁷⁾ A. J. v. d. Aa, Bloemlezing u. d. Holl. Spectator deel I, Schiedam 1853, bl. 13.

⁸⁾ a. w. I, bl. 69.